Социолошки преглед, vol. LV (2021), no. 1, стр. 195–207

Љубиша Р. Митровић[1]
Универзитет у Нишу, Филозофски факултет,
Департман за социологију
Ниш (Србија)

316.344.34(=163.41)(100)(049.32)
Осврт
Примљен 19/02/2021
Прихваћен 22/02/2021
doi: 10.5937/socpreg55-30944

КАПИТАЛАН ДОПРИНОС СТУДИЈАМА СРПСКЕ ДИЈАСПОРЕ

Проф. др Владимир Гречић, *Српска стваралачка интелигенција у расејању*, Нови Сад: Матица српска, 2019, 350 стр.

Сажетак: У раду се даје осврт на проучавања питања спољних миграција од стране професора Владимира Гречића и, посебно, на његову последњу књигу Српска стваралачка интелигенција у расејању. Закључује се да вредност те монографије није само у научном доприносу који пружа сагледавању овог значајног питања, већ и у њеном значају за рационално заснивање стратегије и унапређење јавне политике Србије у области односа матице и дијаспоре.

Кључне речи: научно истраживање дијаспоре, стратегија и јавна политика према дијаспори, Србија, Владимир Гречић.

У савременој науци, све је више студија дијаспоре, јер је свет захваћен процесом глобалних миграција постао дијаспоричан. Суочени смо са феноменом новог таласа мобилности елита, носилаца когнитивног капитала *homo academicus*-а. Међу преко 200 милиона миграната у свету, све је више студената (највише из Кине), али и високообразованих кадрова, који формирају нове колоније интелектуалне дијаспоре у савременом свету. У последње три деценије, међу њима је све више и држављана Србије и других земаља насталих распадом Југославије и са читавог Балкана.

Као што показује историја, српски народ је „народ сеоба" (Црњански). Нажалост, ти се процеси одвијају и у нашој савремености, само се мењају форме и узроци спољних миграција нашег становништва. Проблеми емиграције и наше дијаспоре, предмет су научне и књижевне литературе у нас. Додуше, већина књига које су

[1] ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs

објављене о нашој дијаспори, спадају у ред публицистичких радова. Од научника који се најдуже и најцеловитије бавио овом проблематиком, то је, неспорно, проф. др Владимир Гречић, редовни професор Економског факултета Универзитета у Београду и научни саветник Института за међународну политику и привреду.

Мало је тако вредних посленика у нашој науци, као што је то професор Гречић, који је читаву своју професионалну каријеру (од избора теме магистарског рада и докторске тезе, па преко бројних истраживања, монографија и студија) посветио истраживању проблема спољних миграција и српској дијаспори. Наиме, од првог свог чланка, „Југословенска миграција радне снаге", објављеног у *Гледиштима* (Grečić, 1968), па преко обимног опуса од преко 200 радова (од чега 41 на страним језицима), десетак је студија/монографија, међу којима истичемо: *Савремене миграције радне снаге у Европи* (Grečić, 1975), *Миграција и интеграција страног становништва* (Grečić, 1989), *Сви Срби света* (Grečić, Lopušina 1994), *Српска научна дијаспора* (ИМПП, Београд 2010), *The Serbian Academic Diaspora* (Grečić, 2013), и најновија, *Српска стваралачка интелигенција у расејању* (Grečić, 2019). Својим високим професионализмом, професор Гречић заслужио је бројна признања. Био је експерт УН за миграције, руководилац значајних пројеката које је финансирало Министарство науке, као и међународних пројеката, редовни је члан Српске академије економских наука и члан Научног друштва Србије и Одбора САНУ за изучавање становништва. Добитник је већег броја признања, између осталог и Повеље Матице исељеника Србије (2017), за допринос на унапређењу друштва Србије и наших људи у иностранству. Својим узорним примером научника и истраживача, као и активног јавног делатника, професор Гречић потврђује да за ствараоце одлазак у пензију није препрека да наставе са истраживањима, остављајући иза себе блистав траг духовне светлости, задужујући потомке својим доприносима.

Најновија студија професора Гречића, *Српска стваралачка интелигенција у расејању – нужност сарадње матичне државе и дијаспоре* (Grečić, 2019), у неку руку представља континуитет његових истраживачких напора публикованим у монографији *Српска научна дијаспора* (Grečić, 2010). У својој композицији, структурално гледано, поред предговора и закључних разматрања, Гречићева студија садржи дванаест поглавља: I Формирање и развој српских заједница у расејању; II Образовање и професионални профил Срба у расејању: раст удела интелектуалне дијаспоре; III „Одлив мозгова" и његови ефекти; IV Стваралачки потенцијал Срба у расејању; V Размере српске дијаспоре: бројност и географска распрострањеност; VI Дијаспора – теоријске консидерације; VII Институционални оквир сарадње са српском дијаспором; VII Могућности ангажовања талената из дијаспоре за свеукупни развој Србије; IX Пословно повезивање матичне државе и дијаспоре; X Хијерархија доприноса српске дијаспоре матичној држави; XI Управљање миграцијама и њиховим ефектима; XII Нужност постојања јасно дефинисане политике задржавања и привлачења талената. Поред тога, монографија је снабдевена обимном литературом о овој тематици, превасходно на страним језицима, са преко 220 библиографских јединица; затим прегледом *Ко је ко у српској научној дијаспори?* и поговором који чине изводи из рецензија (Александра Влајковића, проф. др Млађена Ковачевића, проф. др Благоја Бабића и амбасадора ехс. др Драгомира Раденковића). Такође, књига је снабдевена регистром имена аутора и белешком о аутору.

Из ове богате и мозаичне структуре монографије, која представља, за сада, најцеловитију и најбољу студију ове врсте у нас, написане о српској стваралачкој интелигенцији у расејању, издвајамо само нека поглавља на која чинимо осврт. Но, најпре желимо истаћи да је студија писана снагом монографске методе, са трансдисциплинарног становишта, те да се у њој укрштају бројна поља научне анализе: од историографско-демографског, преко економско-социолошког, до културолошког и политиколошког нивоа анализе. Аутор успешно комбинује метод емпиријске анализе и теоријског синтетичког уопштавања, са операционализацијом модела за формулисање могуће стратегије и јавне политике у разрешавању кључних проблема везаних за проблематику односа научне сарадње матичне државе и дијаспоре у савремености.

У *Уводним разматрањима*, аутор најпре указује да се у ери глобализације и развитка „економије знања", глобални таленти, као кључни иновативно-развојни потенцијал, налазе у средишту „рата за таленте", те да, у том смислу, дијаспора може послужити као важан двосмерни фактор протока капитала. Затим, аутор излаже теоријско-методолошке премисе предмета истраживања, циљева и истраживачког задатка. Потом дефинише основне појмове(људски капитал, знање као чинилац развоја, креативност, „одлив мозгова", „прилив знања"...) и одређује кључна проблемска поља истраживања (узроци и последице „одлива мозгова", пословно повезивање матице и њене дијаспоре...).

У поглављу *Формирање и развој српских заједница у расејању*, пружа се прегледан увид у историју српских сеоба од XIX века до данас, са указивањем на основне узроке седам различитих таласа емиграције Срба и њихове главне дестинације. Аутор се, притом, највише задржава на галопирајући раст миграција током деведесетих година XX и прве две деценије XXI века. Ово поглавље садржи преглед главних узрока емиграције Срба: у лепези од сиромаштва, ратова, политичких емиграција, до изазова глобализацијског тржишта у савремености и смене профила тражње радне снаге (од мануелног индустријског радника/индустријског пролетеријата, ка носиоцима интелектуалног рада/интелектуалног пролетеријата/когнитаријата).

У другом поглављу, аутор даје преглед „образовног и професионалног профила Срба у расејању". Полазећи од дистинкције између интелектуалаца и интелигенције, коју је начинио немачки аутор *Теодор Гајгер*, аутор се определио за коришћење појма српска стваралачка интелигенција у расејању, као оперативнијег за анализу од израза „интелектуална дијаспора" Он указује да се у последње две деценије, удео високообразованих у укупном броју миграната из Србије повећао и даје преглед главних дестинација широм света, као и да расте број студената из Србије који студирају у иностранству и, најзад, истиче да се може очекивати да ће у Европској унији, у перспективи све већи број високообразованих из Србије тражити своје запослење.

У трећем поглављу *„Одлив мозгова" и његови ефекти* најпре се разматра појам синтагме „одлив мозгова" и различита терминологија у вези са овом појавом. Затим се даје преглед главних фактора (економски, политички, социјални), који у савремености доводе до „одлива мозгова". Потом се разматра лепеза могућих одговора државних органа на изазове које „одлив мозгова" намеће. Аутор посебно указује на импликације овог проблема: негативне ефекте „одлива мозгова": губитак пореских прихода, губитак потенцијалних предузетника, губитак иновативних идеја, стваралачких потенцијала за развој привреде, друштва и демократских процеса.

Затим, указује на потребу развоја методологије прикупљања података, мапирање структура и потенцијала нове српске дијаспоре, као и редефинисања нове политике државе и других институција у земљи у односу на феномен „одлива мозгова", на мере које је неопходно спровести за ублажавање проблема емиграције талената из земље. У овом контексту, аутор посебно истиче потребу изградње институција демократског управљања миграционим процесима, као и креирања програма сарадње са исељеницима из Србије, њихово укључивање у пројекте развоја матице и сарадњу у креативним центрима и научно-технолошким парковима.

Четврто поглавље је посвећено „стваралачким потенцијалима Срба у расејању". У њему аутор разматра интелектуални потенцијал бројне српске дијаспоре. Процене су да Србија има дијаспору од око 3,5 милиона људи. Од тога, око 1,5 милиона су држављани Србије, знатан је број особа са двојним држављанством. Аутор указује на контроверзе међу истраживачима о бројности наше дијаспоре, као и мањкавости информација о интелектуалном потенцијалу савремене српске дијаспоре. Професор Гречић посебно истражује бројност и структуру, квалитет српске стваралачке интелигенције у расејању. Она, према резултатима проф. др Јована Филиповића, обухвата близу 7.000 доктора наука. Највећи број њих ради и живи у САД (39%), потом у Канади (15%), Уједињеном Краљевству (10%), Немачкој (7%). Такође, највећи број „наших" доктора наука у дијаспори ради на универзитетима (40%) и пословним фирмама (44%). Аутор истражује посебно узроке и последице „одлива мозгова" – у последње три деценије, истичући да Србија за сада нема моћ ни да задржи, нити да привуче своју одбеглу елиту. У овом контексту, професор Гречић се посебно фокусира на могућности и облике „прилива знања", било кроз повратак исељених стручњака у матицу, било кроз њихову мобилизацију на даљину и ангажовање у развоју матице.

У монографији се истиче потреба успостављања и развијања институционалних веза са српским стручњацима у расејању, како би се остварила циркулација знања, а српска академска заједница постала важан фактор у партнерству између главних земаља емиграције и Србије. Ово поглавље аутор поентира потребом да се гради/успостави перманентна мрежа сарадње између матице и српске интелектуалне дијаспоре, са циљем коришћења комплексне организације виртуелног универзитета дијаспоре (Filipović, 2012), за национални, регионални и локални развој Србије.

У петом поглављу, *Размере српске дијаспоре: бројност и географска распрострањеност*, дата је анализа српских сеоба и процена броја припадника српске дијаспоре данас широм света, по континентима, регионима и државама.

У шестом поглављу се разматрају *теоријске консидерације* основних савремених појмова из трансдисциплинарне проблематике студија дијаспоре, које изучавају сложене феномене бројне науке и дисциплине (од демографије и антропологије, преко историје и социологије, до економије, културологије и правно-политичких дисциплина). У овом контексту, указује се на дистинкцију између миграната и дијаспоре, али и на различите структуралне аспекте и идентитетска обележја дијаспоре и њених потенцијала за развој савремене економије и друштва. Посебно је обрађен проблем сарадње матичне државе са српском дијаспором.

Седмо поглавље у монографији посвећено је питању изградње институционалног оквира за сарадњу са српском дијаспором (стратегијска опредељења, нормативне регулативе, динамика промена институционалног оквира – домети и ограничења).

У осмом поглављу размотрене су могућности ангажовања талената из дијаспоре за свеукупни развој Србије. Посебна пажња је овде посвећена питању стварања амбијента за развој сарадње матичне државе са дијаспором; идентификовању првих покретача и формирању заједничких тимова; улози цивилног сектора и медија, значају подршке државних органа и потреби операционализације и конкретизације пројеката у области сарадње дијаспоре са матицом.

У деветом поглављу третира се проблематика пословног повезивања матичне државе и дијаспоре. У њему професор Гречић, полазећи од Незбитових мегатрендова и Кастелсове парадигме о значају умрежавања за савремени развој, разматра улогу облика пословног организовања сарадње дијаспоре и матице (могућности и ограничења). На основу емпиријских истраживања, указује се на примедбе, предлоге и сугестије наших људи из дијаспоре, шта највише смета у односу матичне државе према расејању, како би се дијаспора више везала за матицу и како олакшати технологију гласања грађана Србије у дијаспори, како побољшати рад Скупштине дијаспоре, како створити повољнији инвестициони амбијент за улагање капитала дијаспоре и како побољшати повезивање матице и дијаспоре.

У десетом поглављу, аутор разматра значај и *хијерархију облика доприноса српске дијаспоре матичној држави*, са посебним освртом на улогу прилива девизних дознака матичној држави, директних инвестиција припадника дијаспоре, донацијама појединаца, српских удружења и организација, трансферу знања и иновационим мрежама, као и доприноси појединаца реформама и развоју Србије.

Једанаесто поглавље у монографији третира питање управљања савременим миграцијама и њиховим афектима. Истичући да је управљање миграцијама постало један од најистакнутијих проблема националних, регионалних и глобалних политика, цивилног друштва као и група заступања разних врста, професор Гречић најпре разматра три различита приступа миграционој политици: од опције којим се миграције одмерено промовишу као кључни економски фактор (што укључује активну промоцију радне снаге); преко легалних миграција, које се у могућој мери регулишу, путем имиграције и билатералним квотама за одређене земље и, на крају, као опција политике *laissez-faire* у овој области. Аутор се залаже за изградњу капацитета демократског управљања миграцијама, што „подразумева процес јачања знања, способности, вештина, ресурса и процеса, који су државама и институцијама потребни за ефикасну и одрживу реализацију постављених циљева и да се прилагоде променама које су све динамичније". Полазећи од резултата страних и домаћих аутора (Јована Филиповића, Мирјане Рашевић, Олге Митровић, Владимира Станковића...) и властитих анализа и закључака, аутор истиче потребу повећања квалитета података о миграцијама и подршку истраживачким институцијама из ове области; подстицај улагања дијаспоре у матичну државу; подстицај транснационалних активности дијаспоре у Србији; припреме за повећање имиграције у Србију (програм за реинтеграцију повратника и странаца, како би матица могла да користи њихове потенцијале).

У дванаестом поглављу, аутор разматра питање нужности постојања јасно дефинисане политике за задржавање и привлачење талената. Полазећи од констатације

да „време у коме живимо намеће жестоку борбу међу државама у области глобалне конкуренције" (Grečić, 2019, str. 231), те да се на тржишту сиве материје води сурова утакмица у „лову на таленте", професор Гречић истиче да је данас национални интерес да се активира и мобилишу актери и капацитети дијаспоре за националне развојне пројекте. Земље које имају моћ задржавања и привлачења талената данас осигуравају своје развојне предности и перспективу. У вези с тим, аутор разматра факторе који детерминишу капацитете задржавања талената, јачање капацитета за привлачење талената из расејања, политику подстицаја капацитета Србије за иновације; значај израде пројеката за улагање дијаспоре у привреду Србије.

У *Закључним напоменама*, дају се неке *поуке за будућност* Србије. Полази се од констатације да живимо у доба глобалних миграција, као и да је Србија у новијој историји, у периоду дужем од једног столећа, била углавном нето емиграциона земља. Аутор се концентрише на узроке и последице „одлива мозгова" и значај и улогу циркулационе миграције за развој матице данас. У том смислу, он истиче потребу редефинисања стратегије очувања и јачања веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону, којом би се отворила могућност за шире ангажовање дијаспоре на преносу знања са циљем учења од научника из дијаспоре и развојног транснационалног напретка матичне земље. У том циљу, аутор истиче неопходност „ангажовања у каријери остварених и талентованих људи из дијаспоре у сврху економског, друштвеног, културног и сваког другог развоја Србије"; стварање повољног амбијента и подизање релевантних капацитета за задржавање и привлачење талената; надлежни органи (државе, универзитети, коморе, компаније) треба да креирају пројекте сарадње матичне државе и дијаспоре; подстицање сарадње истраживача/научника из дијаспоре и матице на заједничким пројектима. Такође, извршна власт у Србији би требало да преиспита своју политику изградње институционалних капацитета за унапређење сарадње са дијаспором (једна од мера је, између осталих, поновно оснивање Министарства за дијаспору, као кровног координатора активности у овој области...); умрежавање и перманентна сарадња институција из матице и организација и појединаца из дијаспоре; веће улагање у истраживање и развој науке, како би се задржали или привукли наши таленти.

Најзад, професор Гречић поентира своју монографију да је *демократско управљање најбоље решење за проблем „одлива мозгова"* (Grečić, 2019, str. 252). Србија само ослонцем на најбоље кадрове – таленте и снагом моћи њиховог когнитивног и социјалног капитала може подићи конкурентску моћ своје привреде и демократске капацитете друштва за одрживи развој, демократски преображај и напредак.

Својим укупним стваралаштвом, а посебно студијама *Српска научна дијаспора* (Grečić, 2010) и *Српска стваралачка интелигенција у расејању* (Grečić, 2019), професор др Владимир Гречић неспорно је дао капитални допринос развоју студија српске дијаспоре. Најновија монографија овог аутора заслужује сваку похвалу оствареним нивоом трансдисциплинарног приступа у емпиријској анализи, као и јединствене синтезе о овом феномену у савременој науци. Вредност ове монографије није само у научном доприносу, већ и њеном значају за рационално заснивање стратегије и унапређење јавне политике у области односа матице и дијаспоре. Хвала реномираном издавачу, Матици српској, на објављивању ове монографије, која тиме, између осталог, наставља да афирмише своју улогу живог моста и саборног фактора у сарадњи матице и српске дијаспоре.

Sociološki pregled / Sociological Review, vol. LV (2021), no. 1, pp. 195–207

Ljubiša R. Mitrović[1]
University of Niš, Facultyhy of Philosophy,
Department of Sociology
Niš (Serbia)

A CAPITAL CONTRIBUTION TO THE SERBIAN DIASPORA STUDIES

Professor Vladimir Grečić, PhD, *Serbian Creative Intelligence in the Diaspora,* Novi Sad: Matica srpska, 2019, 350 pp.

(Translation In Extenso)

Abstract: The paper presents a review of the studies in relation to the matter of external migrations conducted by Professor Vladimir Grečić and, in particular, his latest book *Serbian Creative Intelligence in the Diaspora*. The conclusion is that the value of this monograph is not only in its scholarly contribution to the perception of this important matter, but also in its relevance to the rational establishment of a strategy and upgrading of Serbia's public policy in the area of home country-diaspora relationship.

Keywords: scholarly research of diaspora, strategy and public policy regarding the diaspora, Serbia, Vladimir Grečić.

In contemporary science, there is a growing number of studies of the diaspora because the world, being affected by the global migrations process, has become diasporic. We are facing the phenomenon of a new wave or elite mobility, the holders of cognitive capital, or *homo academicus*. Among over 200 million migrants worldwide, there is an increasing number of students (mostly from China), but also highly-educated personnel forming new colonies of intellectual diaspora in the modern world. In the past three decades, they also included a large number of the citizens of Serbia and other countries formed by the break-up of Yugoslavia, as well as the Balkans on the whole.

As history shows, the Serbian nation is the "nation of migrations" (Crnjanski). Unfortunately, these processes are ongoing in the modern times too, while only the forms and causes of external migrations of our population change. The problems of migrations and our diaspora are the subject of both scholarly literature and fine writing in our country. However, the majority of books published about our diaspora belong to the journalistic genre. The scientist who has dealt with this matter in the longest period and most

[1] ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs

comprehensively is indisputably Vladimir Grečić, PhD, Full Professor at the Faculty of Economics, the University in Belgrade, and Principal Research Fellow of the Institute for International Politics and Economics.

There are few diligent scholars in our science like Professor Grečić, who has dedicated his whole professional career (from the choice of the topics of his master and doctoral theses, to numerous studies, monographs and research) to the exploration of the external migrations problem and Serbian diaspora. Namely, starting from his first article, "Yugoslav Labour Migration", published in journal *Gledišta* (Grečić, 1968), over his extensive oeuvre of more than 200 papers (41 of which are in foreign languages), there are about a dozen studies/monographs, most outstanding of which are: *Modern Labour Migration in Europe* (Grečić, 1975), *Migration and Integration of Foreign Population* (Grečić, 1989), *All Serbs of the World* (Grečić, Lopušina 1994), *The Serbian Academic Diaspora* (Institute for International Politics and Economics, Belgrade, 2010), *The Serbian Academic Diaspora* (Grečić, 2013), and the latest one, *Serbian Creative Intelligence in the Diaspora* (Grečić, 2019). Owing to his high professionalism, Professor Grečić deserved numerous awards. He was UN Migration Expert, head of important projects financed by the Ministry of Science, as well as of international projects; he is a full member of the Serbian Academy of Economic Sciences and a member of the Serbian Scientific Society and SASA Population Study Committee. He has been granted a large number of awards, including the Charter of the Heritage Foundation of Serbia (2017) for his contribution to improving the society of Serbia and our people abroad. Setting the model of an exemplary scholar and researcher, as well as an active public worker, Professor Grečić confirms that retirement is not an obstacle to authors to continue their research, leaving the shining trail of spiritual light and indebting descendants with contributions.

Professor Grečić's latest study, *Serbian Creative Intelligence in the Diaspora – necessity of cooperation between the home country and the diaspora* (Grečić, 2019), represents to a certain extent the continuation of his research efforts published in the monograph *The Serbian Academic Diaspora* (Grečić, 2010). Structurally speaking, in its composition, apart from the foreword and concluding remarks, Grečić's study consists of twelve chapters: I Formation and development of Serbian communities in the diaspora; II Education and professional profile of Serbs in the diaspora: growing share of intellectual diaspora; III "Brain drain" and its effects; IV Creative potential of Serbs in the diaspora; V Scope of the Serbian diaspora: numbers and geographical distribution; VI Diaspora – theoretical considerations; VII Institutional framework of cooperation with the Serbian diaspora; VII Opportunities of talent engagement from the diaspora for the overall development of Serbia; IX Business connection of the home country and the diaspora; X Hierarchy of the Serbian diaspora contribution to the home country; XI Management of migrations and their effects; XII Necessity of a clearly defined policy of talent retention and attraction. Furthermore, the monograph is equipped with ample literature on this topic, mainly in foreign languages, with more than 220 bibliographical units; an overview entitled *Who is Who in Serbian Scientific Diaspora?* and the afterword consisting of the excerpts from reviews (written by Aleksandar Vlajković, Professor Mlađen Kovačević, PhD, Professor Blagoje Babić, PhD, and former Ambassador Dragomir Radenković, PhD). In addition, the book also contains the register of the authors' names and the note about this author.

From this rich and mosaic structure of the monograph, currently representing the most comprehensive and the best study of this kind in our country, written about Serbian creative intelligence in the diaspora, we will single out only several chapters as the subject of the review. However, we would first like to emphasize that the study is written with the strength of the monograph method, from a trans-disciplinary standpoint, with the intersection of numerous fields of scientific analysis: from historiographic-demographic, via economic-sociological, to culturological and politicological levels of the analysis. The author successfully combines the method of empirical analysis and theoretical synthetic generalization with the operationalization of the model for formulating a potential strategy and public policy for resolving key problems regarding modern-day relations of scientific cooperation between the home country and diaspora.

In *Introductory considerations* the author first indicates that, in the era of globalization and development of "knowledge economy", global talents as key innovative-developmental potential, are in the centre of the "war for talents" and, in that respect, the diaspora may serve as an important two-way factor of capital flow. Moreover, the author presents theoretical-methodological premises of the research subject, goals and task. Then he defines basic concepts (human capital, knowledge as a development factor, creativity, "brain drain", „influx of knowledge" etc.) and determines key problem fields of research (causes and consequences of "brain drain", business connection of the home country and its diaspora...).

The chapter *Formation and development of Serbian communities in the diaspora* gives a clear insight into the history of Serbian migrations from the 19th century until now, with the indication of the basic causes of seven different migration waves of Serbs and their main destinations. As a matter of fact, the author focuses most on the galloping increase in migrations during the 1990s and the first two decades of the 21st century. This chapter contains an overview of the main causes of Serbian emigration: ranging from poverty, wars, political emigrations to the challenges of the contemporary globalization market and the shift in the labour demand profile (from manual industrial works/industrial proletariat to the bearers of intellectual work/intellectual proletariat/cognitariat).

In the second chapter, the author gives an overview of the "educational and professional profile of Serbs in the diaspora". Starting from the distinction between intellectuals and intelligentsia made by German sociologist Theodore Geiger, the author chooses to use the concept of Serbian creative intelligence in the diaspora as a more operational concept for the analysis than the phrase "intellectual diaspora". He points out that in the past two decades the share of highly-educated people in the total number of emigrants from Serbia has increased, and he gives an overview of the main destinations worldwide, while at the same time there is an increasing number of students from Serbia who study abroad. In the end, the author emphasizes that a growing number of highly-educated people from Serbia may be expected to look for employment in the European Union in the future.

The third chapter *"Brain drain" and its effects* initially considers the concept of the "brain drain" syntagm and various terminology related to this phenomenon. Then it gives an overview of the main factors (economic, political, social) leading to "brain drain" in modern times. Subsequently, there is a range of possible answers of the state authorities to the challenges imposed by "brain drain". The author particularly points to the implications

of this problem: negative effects of "brain drain": tax revenue loss, loss of potential entrepreneurs, loss of innovative ideas, creative potentials for the development of economy, society and democratic processes. Moreover, he states the necessity of developing a methodology of collecting data, mapping structures and potentials of the new Serbian diaspora, as well as of redefining the policy of the state and other institutions in the country regarding the phenomenon of "brain drain", and measures that need to be implemented for alleviating the problem of talent emigration from the country. Within this context, the author particularly emphasizes the necessity of building institutions of democratic management of migration processes, as well as of creating a program of cooperation with emigrants from Serbia, their involvement in the home country's projects and cooperation in creative centres and scientific-technological parks.

The fourth chapter is dedicated to "creative potentials of Serbs in the diaspora". In it the author considers the intellectual potential of the large Serbian diaspora. It is estimated that the Serbian diaspora reaches the number of about 3.5 million people. Out of that number, about 1.5 million are Serbian nationals, and there is also a substantial number of people with dual citizenship. The author emphasizes controversies among researchers regarding the number of people in our diaspora, as well as the lack of information about the intellectual potential of the modern-day Serbian diaspora. Professor Grečić especially explores the numbers, structure and quality of the Serbian creative intelligence in the diaspora. According to the findings of Professor Jovan Filipović, PhD, the diaspora includes about 7,000 doctors of science. The greatest number of them lives and works in the USA (39%), Canada (15%), the United Kingdom (10%) and Germany (7%). In addition, the greatest number of "our" doctors of science in the diaspora works at universities (40%) and business companies (44%). The author primarily explores the causes and consequences of "brain drain" in the past three decades, pointing out that currently Serbia has power neither to retain nor to attract its runaway elite. Within this context, Professor Grečić is especially focused on the opportunities and forms of "influx of knowledge", either through the return of emigrant experts to the home country, or through their remote mobilization and engagement in the home country's development.

The monograph particularly emphasizes the necessity of establishing and developing institutional connections with Serbian experts in the diaspora in order to achieve knowledge circulation and make the Serbian academic community an important factor in the partnership between the main countries of emigration and Serbia. The author finishes this chapter by pointing out the necessity of building/establishing a permanent network of cooperation between the home country and Serbian intellectual diaspora, with the aim of using the complex organization of a virtual diaspora university (Filipović, 2012) for the national, regional and local development of Serbia.

The fifth chapter, *Scope of the Serbian diaspora: numbers and geographical distribution*, presents the analysis of Serbian migrations and the estimated number of the people in the Serbian diaspora throughout the world, by continents, regions and countries.

The sixth chapter explores *theoretical considerations* of basic modern concepts in trans-disciplinary issues in diaspora studies, which research complex phenomena in many sciences and disciplines (from demography and anthropology, via history and sociology, to economics, culturology and legal-political disciplines). This context points to the

distinction between migrants and the diaspora, as well as various structural aspects and identity features of the diaspora and its potential for the development of modern economy and society. The focus is on the issue of cooperation between the home country and the Serbian diaspora.

The monograph's seventh chapter is dedicated to the matter of building an institutional framework for cooperation with the Serbian diaspora (strategic directions, normative regulation, dynamics of changing the institutional framework – achievements and limitations).

The eight chapter considers the opportunities of engaging talents from the diaspora for the overall development of Serbia. Here, special attention is dedicated to the matter of creating the environment for developing cooperation between the home country with the diaspora; identification of the first initiators and formation of joint teams; the role of the civil sector and media, importance of the support of the government bodies and the necessity of operationalization and specification of projects in the area of the diaspora-home country cooperation.

The ninth chapter treats the issues of business connecting of the home country and the diaspora. Starting from Naisbitt's megatrend universities and Castells's paradigm of the importance of networking for contemporary development, Professor Grečić explores the role of the form of business organization of the diaspora-home country cooperation (opportunities and limitations). Based on the empirical research, he indicates objections, proposals and suggestions of our people in the diaspora, what bothers them most in the home country's attitude to the diaspora, how to attach the diaspora more and how to facilitate the voting technology for Serbian nationals in the diaspora, how to improve the work of the Diaspora Assembly, how to create a more favourable investment environment for investing diaspora capital and how to improve the connection of the home country and the diaspora.

In the tenth chapter the author considers the importance and *hierarchy of the forms of Serbian diaspora's contribution to the home country*, with a particular overview of the role of the inflow of foreign currency remittances to the home country, direct investments by the diaspora members, donations of individuals, Serbian associations and organizations, transfer of knowledge and innovative networks, as well as contributions of individual to Serbia's reforms and development.

The monograph's eleventh chapter deals with the matter of managing modern migrations and their effects. Emphasizing that migration management has become one of the most prominent problems in national, regional and global policies, of the civil society, as well as of various groups of representation, Professor Grečić first considers three different approaches to the migration policy: from the option where migrations are moderately promoted as a key economic factor (which includes active promotion of labour); via legal migrations, which are regulated to a possible extent by immigration and bilateral quotas for certain countries and, finally, as an option of *laissez-faire* policy in this field. The author advocates building capacities of democratic migration management, which "implies the process of strengthening knowledge, abilities, skills, resources and processes needed by the countries and institutions for efficient and sustainable realization of established goals and for their adjustment to increasingly dynamic changes". Starting from the findings of foreign and domestic authors (Jovan Filipović, Mirjana Rašević, Olga Mitrović,

Vladimir Stanković and others) and his own analyses and conclusions, the author emphasizes the need for increasing data quality about migrations and support to research institutions in this field; encouragement of the diaspora's investments in the home country; encouragement of the diaspora's transnational activities in Serbia; preparations for increasing immigration to Serbia (program of reintegration of returnees and foreigners, in order to enable the home country to use their potentials).

In the twelfth chapter the author explores the matter of necessary existence of a clearly defined policy of talent retention and attraction. Starting from the statement that "the time we live in imposes a fierce struggle among the countries in the area of global competition" (Grečić, 2019, p. 231), and that in the gray matter market there is an ongoing cruel "talent hunting" battle, Professor Grečić points out that today's national interest is to active and mobilize the diaspora's actors and capacities for national development projects. Nowadays the countries with the power of retaining and attracting talents ensure their development advantages and perspective. In that respect, the author considers the factors determining the capacities for talent retention, strengthening the capacities for attracting talents from the diaspora, the policy of encouraging Serbia's capacities for innovations; the importance of developing projects for the diaspora's investments in Serbian economy.

Concluding remarks give certain *lessons for the future* of Serbia. The starting point is the statement that we live in the global migration era, as well as that in recent history, for more than one century, Serbia has been chiefly the net emigration country. The author focuses on the causes and consequences of "brain drain" and the importance and role of circulation migration in relation to the home country's development today. In that respect, he emphasizes the necessity of redefining the strategy of preserving and strengthening the connections between the home country and the diaspora, as well as between the home country and Serbs in the region, thus opening the opportunity for broader engagement of the diaspora in transfer of knowledge, with the aim of learning from the scholars in the diaspora and the developmental transnational progress of the home country. To that end, the author stresses the necessity of "engaging career-accomplished and talented people from the diaspora for the purpose of economic, social, cultural and any other development of Serbia", the creation of a favourable environment and raising relevant capacities for talent retention and attraction; relevant bodies (government, universities, chambers, companies) should develop cooperation projects for the home country and the diaspora; encouraging the cooperation of researchers/scholars from the diaspora and the home country on joint projects. Furthermore, Serbia's executive authorities should reconsider their policy of building institutional capacities for improving the cooperation with the diaspora (one of the measures, *inter alia*, is the re-establishment of the Ministry of the Diaspora as an umbrella coordinator of activities in this area…); networking and permanent cooperation of institutions from the home country and the diaspora organizations; larger investments in research and development of science in order to retain or attract our talents.

In the end, Professor Grečić finishes his monograph by pointing out that *democratic management is the best solution to the "brain drain" problem* (Grečić, 2019, p. 252). Only by relying on its best personnel – talents, and the strength of their cognitive and social capital, Serbia can increase the competitive power of its economy and the society's democratic capacities for sustainable development, democratic transformation and progress.

With his overall works, and particularly his studies *The Serbian Academic Diaspora* (Grečić, 2010) and *Serbian Creative Intelligence in the Diaspora* (Grečić, 2019), Professor Vladimir Grečić, PhD, has indisputably made a capital contribution to the development of the Serbian diaspora studies. This author's most recent monograph deserves praise due to the achieved level of the trans-disciplinary approach in the empirical analysis, as well as the unique synthesis about this phenomenon in contemporary science. The value of this monograph does not lie only in its scholarly contribution, but also in its relevance to the rational establishment of a strategy and upgrading of the public policy in the field of the home country-diaspora relationship. Matica srpska as the eminent publisher also deserves gratitude for publishing this monograph because in that manner it continues affirming its role of a live bridge and a convocational factor in the cooperation between the home country and the diaspora.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА:

Filipović, J. (2012). *Management of a Diaspora Virtual University as a complex organization: Serbian Diaspora Virtual University: #an #emerging leadership of a nation*. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing

Grečić, V. (1968). Yugoslav Labour Migration. *Gledišta* 2/1968 [In Serbian]

Grečić, V. (1975). *Modern labor migration in Europe*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu [In Serbian]

Grečić, V. (1989). *Migration and Integration of Foreign Population*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu [In Serbian]

Grečić, V., Lopušina, M. (1994). *All Serbs of the world*. Beograd: IP Princip [In Serbian]

Grečić, V. (2010). *Serbian Academic Diaspora*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu [In Serbian]

Grečić, V. (2013). *The Serbian Academic Diaspora*. Beograd: Institute of International Politics and Economics

Grečić, V. (2019). *Serbian creative intelligence in the diaspora.* Novi Sad: Matica srpska [In Serbian]